Vyjádření k rigorózní práci Mariky Kimatraiové Próza Zlomený svět v kontextu naturalismu – komplement k DP Juhani Aho a analýza díla Osamělý

Nejprve k žánrovému zařazení A. prózy. „Finský pojem novelli (ve významu novela) vykazuje podobné rysy jako termín novela zakotvený v české poetice," shrnuje MK po poradě s finskými a českými badateli (jak je roztomile nazývá). S čímž lze (až na tu „poetiku") jen souhlasit. Cum grano salis i s českým překladem, který MK navrhuje. Švédské i dánské Fredlös (resp. Fredløs), tedy Psanec nebo Vyobcovaný, estonské Opovrhovaný stejně jako druhý český překlad z roku 1909 (Psanci) jsou opravdu poněkud „tendenčně prvoplánové". Ruské Zabityj (1926) je již blíž „obsahu" prózy, stejně jako druhý ruský překlad Stíhaný osudem (1928). A do třetice ruský doslovný překlad Zdecimovaný osudem. Ostatně pokud by se nějaký nakladatelský hazardér rozhodl A. prózu znovu vydat, jistě by zvolil „komerčnější" název včetně obálky (a nemusela by na ní zrovna být kráva končící život pod koly lokomotivy nebo balvan na trati).

V úvodu své práce MK přiznává, že „při psaní této RP měla možnost využít materiál, který již nebylo možné z „kapacitních" důvodů začlenit do DP" a „vedoucí DP Mgr. Jan Dlask se ve svém posudku vyjádřil v tom smyslu, že by bývalo bylo přínosné, kdyby zmiňovaná práce byla obsahovala obšírnější propracování tematického celku naturalismus ve finské literatuře."

Po této sympatické ekvilibristice s kondicionály následuje krátký exkurz do dějin technického pokroku 19. století (najmě rozvoje železnic) a po úspěšném pokusu o žánrové zařazení inkriminované Ahovy prózy (viz výše) MK krátce charakterizuje projevy naturalismu v evropské literatuře a posléze dospěje k nejteoretičtější části své práce nazvané „Současný pohled na naturalismus ve

Finsku a jeho tři formy". To slůvko (V.K.) „současný" čteme i jako polemiku s K. Laitinenem a R. Koskimiehem, kteří se pojmu naturalismus ve FL vyhýbali (pokud jej přímo neodmítali). Ostatně na s. 40 čteme poněkud pýthickou větu „Podle mého názoru se naturalismus ve finské literatuře projevil tlumeně," jíž jako by autorka přitakala shora zmíněným „badatelům". MK vychází z modelu 3 entropických variant, jehož autorkou je „literární badatelka" Rikka Rossiová a který lze aplikovat i na FL. Po stručné charakteristice dynamické, tragické a statické entropie dokládá MK, jak se tyto 3 varianty projevují v díle nefinských /Zola, Ina Langová) a finských autorů. Na konkrétních příkladech z Pakkalovy Elsy a Zolova Člověka bestie (v české tradici spíš Lidské bestie) dokládá mj. mnohou podobnost s prózou JA. Sympaticky z kontextu vybočuje kapitola Statická entropie, která představuje nový pohled na A. Pastorovu ženu.

Následuje poměrně rozsáhlý „kalevalský" pasus. Pomineme-li úsměvnou (to je (nejen) autorčino oblíbené slůvko) charakteristiku Kalevaly jako „Lönnrotovy sbírky lidové poezie", souhlasíme s paralelou Junnu-Kullervo, na niž ostatně jako první upozornil již v roce 1894 O. Relander a kterou reflektují též Y. Varpio a L. Huhtalová a především R. Rossiová a P. Alhoniemiová. S názorem posledně jmenované, že Zlomený světem je tendenční dílo, kterému by více příslušel název Anarchista nebo Jak se stát anarchistou, MK (právem) nesouhlasí a dodává, že „Junnu představuje spíše siláckého potomka mýtického Kullerva, který se mstí za své křivdy, než anarchistu usilujícího o závratné sociální změny". Zato odvážnou autorčinu poznámku, že „jak Junnovu postavu, tak celou prózu bychom mohli do značné míry interpretovat politicky, neboť v devadesátých letech devatenáctého století došlo ve Finsku k zostření politické situace v důsledku rusifikačních snah ze strany cara Mikuláše II. Tato novela může být tedy pojímána jako alegorie na proniknutí ruské

moci na finské území" by se slušelo podrobněji doložit (snad citacemi z A. „hoblin" či novinových článků?). Rovněž tak letmou zmínku o A. vztahu k církvi, náboženství, Bohu. Příkladně citací z Panua nebo ještě lépe, jaký vliv měla na A. jeho účast na tzv. „Järnefeltien koulu" (své „zlomové" dílo Heräämiseni vydal Arvid Järnefelt v témže roce, kdy vyšla A. novela).

Za klíčovou považuji kapitolu Naturae convenienter vivere i s autorčiným stručným sumářem: „Junnu akceptoval pravidla přírody, ke které měl duší blíže, než zákony společnosti, která mu byla vzdálená." Jako Kiviho 7 bratřím, jak autorka přesvědčivě dokládá. I s tím poněkud patetickým dovětkem: „Junnu představuje na rozdíl od sourozenců z Jukoly bezmocnou oběť, zmítanou svými biologickými instinkty, loutku, která i kdyby se snažila sebevíc ve společnosti uspět, není s to se vymanit z rukou nemilosrdného osudu."

Itinerář možných inspirací (Zola, Kalevala, Kanteletar, Kivi, Železnice) doplňuje autorka Björnsonovou povídkou Železnice a hřbitov. A souhlasí s J. Niemim, že kromě inspirace motivem stavby železnice „nelze o podobnosti těchto dvou próz hovořit".

Svoji práci MK uzavírá kapitolou o dobové recepci A. prózy ve Finsku a Švédsku a posléze i v „českých zemích". Recepci veskrze kladné, zvlášť cenit je třeba názor Kasimira Leina, finského F. X. Šaldy. Jen dodávám, že v témže roce, kdy vyšel Koudelkův překlad A. novely, vydal Kašpara Léna mstitele K. M. Čapek Chod, nejvýraznější představitel českého naturalismu.

Ve snaze vyjadřovat se co „nejodborněji" dopouští se MK drobných přešlapů či přímo „neologizmů" (naturalistický trend, charakter či modus, anarchistické usilování, anarchismus jako konkrétní politická teorie, „nestydí se dojetí za své sklony k lakrimaci", opakovaně temperament (místo povaha) aj.). Nevyhýbá se silně

emotivním výrazům (A. je velikán FL, Flora je samotářská titánka, destruktivní svůdnice). A místy (podobně jako ve své DP) zabojuje se stylistikou či gramatikou (vytvořila jsem si půdu pro další bádání jeho umělecké tvorby; s pomocí svých sexuálních vztahů se z Laary stává bohatá hospodářka; jeho vůle je oslabena vůči jeho nízkým instinktům; z J. se stává násilník, který umírá v důsledku své vlastní odvety; dívka se vydává do Ruska, kde opulence Kremlu je vidět i z vnějšku). Ale to jsou jistě jen drobné kazy na kráse.

Závěr: MK prokázala schopnost analýzy primárního literárního textu, prostudovala úctyhodný počet sekundárních pramenů, dokázala, že je mocna jejich kritické reflexe a tvůrčí aplikace a v 15 obsažných poznámkách dovysvětlila, co se jí nevešlo do vlastní RP. Pokud pak porovnám její DP s prací rigorózní, je zjevné, že tentokrát se MK více spoléhá na vlastní úsudek než na radu „odborníků" – a většinou ku prospěchu věci. Že by nám vyrůstal další „badatel"??

Jan Petr Velkoborský